

бутньої професії, чи способу життя, який буде її обумовлювати. У середній школі важливо давати учням широке уявлення про громадянство, формувати світ істинних цінностей, свідомо й конкретно культивувати ідеалізм. Молоде покоління прагне отримати не «мертві» знання, а ті, завдяки яким їм відкриється таємниця світобудови, світ явищ, цінностей і сенсу життя. Якщо середня школа допомогла в цьому молодим людям, то коледж чи університет продовжуватиме поглиблену роботу кожного із студентів, поступово показуючи їм світ доцільності. Вища школа покликана допомогти визначити ціль і надати значення усьому, що відбувається. Осягнути її пізнати Вищі Закони світобудови.

Узагальнюючи вищезазначене, можна зробити висновок, що першим завданням освіти є залучення дитини до основ цивілізованого життя. Завданням другого ступеня є розвиток в ній принципів істинної культури і навчання гідно користуватися інтелектом. І вже на вищому щаблі обов'язком освіти є пробудження й розвиток інтуїції. Наш досвід роботи із студентами різних країн переконує, що більшість сучасного студентства має унікальні інтелектуальні та психічні здібності. Ці здібності широко починають розкриватися в обстановці любові, терпіння, розуміння й упорядкованої активності.

Останнім часом перед викладачами вищих навчальних закладів постала проблема навчання значного контингенту іноземних студентів гуманітарним дисциплінам, в тому числі й «Історії України» та «Історії української культури». На жаль, загальноосвітній рівень іноземних студентів з Близького Сходу вкрай низький, що ускладнює подання матеріалу на лекціях та практичних заняттях. У зв'язку з цим, кафедри змушені вирішувати низку питань, пов'язаних із забезпеченням нормального навчального процесу, засвоєння учбового матеріалу з усіх предметів, і зокрема з гуманітарних та загальноосвітніх дисциплін.

Серед нагальних проблем, що потребують врегулювання – вкрай низький рівень загальноосвітньої підготовки студентів, недостатня кількість методичного забезпечення, яке б враховувало таку базову довузівську підготовку більшості студентів молодших курсів, незадовільне знання мови навчання (російської, української чи англійської). До речі, все більше студентів з року в рік бажають навчатися англійською мовою. Усе це потребує нових підходів до методики проведення занять із загальноосвітніх дисциплін, зокрема із суспільних наук. У вищих навчальних закладах медичного профілю суспільні науки вивчаються на 1–2 курсах і це викликає певні труднощі у засвоєнні цих наук студентами і вимагає додаткових зусиль та педагогічної майстерності викладачів, щоб «донести» до свідомості першокурсників зміст предметів, створивши умови для засвоєння хоч би мінімально необхідних знань.

Вивчення курсів «Історія України» та «Історія української культури» є важливим компонентом гуманітарної підготовки майбутнього лікаря. Ці дисципліни вивчаються паралельно, що дозволяє комплексно подавати матеріал у хронологічному та історичному планах. Саме тому, на лекціях ми тісно пов'язуємо історичні і культурні процеси, а на семінарських заняттях формуємо навички індивідуальної, самостійної роботи. Кожен студент отримує невеликий текст (1–2 сторінки) українознавчого характеру (теми присвячені різним аспектам історії, матеріального та духовного життя українського народу). Студентам надається час і можливість працювати з цим текстом (читати, перекладати та конспектувати). Практичне завдання, яке вони отримують після поглибленої роботи з цим матеріалом, полягає в тому, щоб на підставі ідей тексту показати особливості їх власної

традиційної культури, можливо зв'язку історичних процесів, що відбувалися у нашій країні, з історичним тлом країн їхнього постійного проживання. Це викликає значне зацікавлення при вивченні нашої історії та культури, формує прагнення діалогу, толерантності та культурного обміну, які вкрай необхідні в інтернаціональному студентському середовищі. Крім того, це сприяє розвиткові мовних навичок і дає можливість вдосконалювати та поповнювати словниковий запас. Студент змушений працювати самостійно, а викладач легко може оцінити ці зусилля в балах на занятті, оскільки кожне заняття присвячене окремій темі. Підсумки роботи підводяться для кожного студента в кінці заняття, що дозволяє в кінці семестру без проблем отримати повноцінну картину поточного контролю, без проблем написати підсумкову модульну роботу й отримати оцінку з дисципліни.

Останнім часом, контингент англійських студентів істотно збільшився, і це висуває нові, складніші проблеми, над якими ми працюємо і сподіваємося у найближчому майбутньому поділитися із колегами досвідом їх вирішення.

1. Кинелев В.Г. *Образование, воспитание, культура в истории цивилизаций.* – М., 1998.
2. Силичев Д.А. *Постмодернизм: экономика, политика, культура.* – М., 1998.
3. Гоникман Э.И. *Психология выбора.* – Минск, 2003.
4. Бейли А.А. *Образование в новом веке.* – М., 1998.
5. Гісем О.В., Мартинюк О.О. *Людина і світ. 11 клас: Плани-конспекти уроків.* – Х., 2004.

Я. В. Кушнірчук

СОЦІАЛЬНЕ СЛУЖІННЯ ПРАВОСЛАВНОГО ДУХОВЕНСТВА ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ДЕРЖАВНО-КОНФЕСІЙНИХ ВІДНОСИН

Важливим чинником функціонування релігійних організацій в середині країни є її соціальна складова. У всі часи існування церкви як складової частини духовного і культурного розвитку держави вона, апіорі, відіграла визначну роль у вирішенні нелегких, назрілих суспільних питань. Форма служіння соціуму, яка має базуватися на альтруїстичних засадах є пріоритетною у будь-якій релігійній організації.

Активізація соціального служіння православної церкви була зумовлена необхідністю налагодження стосунків між двома невід'ємними частинами суспільного буття – релігії і нації. Відновлення Україною державного суверенітету започаткувало нову віху в історії соціального служіння конфесій. Духовенство отримало можливість стати не уявним, не декларованим, а реальним дієвим суб'єктом суспільного життя. Його успіхи і досягнення на ниві виконання власних фундаментальних завдань сьогодні – очевидний та беззаперечний факт.

Наукових розробок з означеної проблеми небагато. Українським історикам притаманно акцентувати увагу більше на міжконфесійних конфліктах і відносинах між церквою і державною владою, а не на соціальній ролі церкви в суспільстві. Основний доробок в цій галузі належить релігієзнавцям, соціологам і філософам. Деякий фактичний матеріал можна отримати у працях Л. Виговського [6], Н. Адамович [8], С. Здіорука [11], Т. Антошевського [10]. Проте, в цілому джерельна база і основна маса матеріалу міститься безпосередньо у звітах і документах церковних підрозділів, що відповідають за соціальне служіння і добродійну діяльність. Проте, в цілому тема мало досліджена і мета, яку поставив перед собою автор у підготовці статті, – розкрити роль церкви

в сучасному українському суспільстві, без надання переваг якійсь окремій конфесії, а також з'ясувати, в яких рамках і напрямках здійснюється соціальне служіння церквою, висвітлити наявні суспільно значимі змислові проекти і програми, які здійснювалися православним духовництвом за останні десять років. Слід одразу зазначити ще й той факт, що кількість соціальних проектів, які проводилися за цей період православною церквою, залежали від чисельності конфесії і її стабільності в українському суспільстві.

Держава схвалює соціально значущу діяльність церкви, спрямовану на моральне вдосконалення суспільства, збереження й розвиток культури, виконання соціально-терапевтичних та соціально-адаптаційних функцій. Найважливішим завданням держави при цьому є найсуворіше дотримання принципів світської держави, зокрема рівності всіх конфесій та релігійних організацій перед законом та державою [1, 296].

Станом на 2000 р. розподіл релігійних організацій за конфесійною ознакою свідчить, що перше місце в Україні посідає православ'я. До нього належить 12396 організацій або 52,7 % від загальної кількості. На жаль, воно не має зараз єдиного інституційного оформлення. В його межах діють три чисельні конфесії – УПЦ (МП), УПЦ (КП) і УАПЦ [2, 5].

За статистикою ЦЕПД, на початок 2000 р. діючими в Україні релігійними організаціями опікувався 21281 священослужитель, 33,5 % з яких займали УПЦ (МП), 9,3 % УПЦ (КП), 2,8 % УАПЦ [2, 10]. Акцентування уваги на кількості священників в чисельності конфесій пов'язане з тим, що більшістю соціальних проектів займається безпосередньо духовництво, а дефіцит кадрів, з яким зіштовхнулася православна церква на початку становлення незалежності України, суттєво заважав проводити їй душпастирську й місіонерську роботу.

Станом на сьогодні соціальну роботу духовництва в УПЦ КП координує Священний Синод, при якому діє декілька відділів, які відповідають за соціальне служіння: Інформаційно-видавниче управління; Управління у справах духовної освіти (Учбовий комітет); Управління духовно-патріотичного виховання у зв'язках зі Збройними Силами та іншими військовими формуваннями України; Управління з духовного виховання в місцях позбавлення волі; Управління у справах молоді.

УПЦ (МП) є першою за кількістю релігійних громад у нашій державі. Станом на 1 січня 2000 р. вона налічувала 8490 громад України або 70,2 % усіх православних громад. Душпастирську діяльність здійснюють 10085 священнослужителів [3, 47].

Соціальну роботу і добродійну діяльність духовництва координує також Священний Синод УПЦ, в якому діють відповідні відділи: Учбовий комітет, Місіонерський відділ при Священному Синоді УПЦ, Видавничий відділ УПЦ, відділ "Місія соціальної допомоги дітям", відділ УПЦ у справах сім'ї, відділ з благодійності та соціального служіння УПЦ, відділ із взаємодії зі Збройними Силами та іншими військовими формуваннями, відділи у справах пастирської опіки пенітенціарної системи, релігійної освіти та катехізації, у справах молоді, відділ "Місія Церква і медицина" [4].

УАПЦ, за власними даними, на 2001 р. мала 11 єпархій, 561 приход, 628 священослужителів, 748 недільних шкіл. Більше 80 % прихожан мешкають у трьох областях Західної України (Львівська, Івано-Франківська і Тернопільська) [5, 31]. За свідченням УАПЦ, 2005 р. число її релігійних організацій виросло вже майже до 1200, але в той же час церква мала лише близько 700 священників. Менша кількість священників, ніж приходів, пояснюється тим, що найчастіше один священник обслуговує більше, ніж один населений пункт.

Головним завданням соціальної діяльності кожної релігійної організації є проведення місіонерської роботи. Напрями роботи в основному схожі:

а) організація навчання Православній вірі в храмах і монастирях, видання православної періодики і поліграфічної продукції, що містить виклад Православного віровчення;

б) методичне управління викладанням віроповчальних і культурологічних дисциплін, створення православних педагогічних об'єднань і мережі приходських та регіональних просвітницьких центрів, координація підготовки і видання навчально-катехізісної літератури;

в) у галузі духовно-моральної освіти – методична допомога в комплектації бібліотек православною літературою духовно-морального вмісту, видання просвітницької літератури [6, 187].

Згідно чинного законодавства, релігійні організації, з метою поширення благодійницької та милосердницької роботи, можуть бути засновниками самостійних, благодійних організацій (фондацій, місій, тощо) [7]. Так, 2002 р. у Дніпропетровській єпархії УПЦ (МП) створено лікарняне благочиння, яке забезпечує медикаментами храми в медичних установах області [8, 51].

Добродійна діяльність здійснюється переважно в декількох напрямках: відпочинок та оздоровлення дітей (постійна діяльність православних літніх таборів переважно при УПЦ (МП) і УПЦ (КП)), допомога бідним, заснування та утримання притулків, дитячих будинків для дітей-сиріт, соціально-реабілітаційних центрів, добродійна діяльність у місцях позбавлення волі, надання гуманітарної допомоги тим, хто постраждав від стихійного лиха та біженцям [1, 52].

Проблемою у налагодженні роботи в благодійницькій сфері є нестача кадрів. Недостатня кількість фахівців зумовлює те, що церква активно пропагує викладання основ Православ'я в загальноосвітніх школах. З іншого боку, церква готує фахівця, а фінансування має брати на себе держава, яка не завжди на це погоджується.

Важливою ланкою, на якій зосереджується увага церков, є робота, пов'язана з проблемами в сім'ї. Постійна практика і плідна праця духовенства спрямовується на пошук конвергентних виходів із складних питань, пов'язаних із сімейними проблемами [9]. Відділи діють при Синодах УПЦ (МП) і УПЦ (КП), головним завданням яких є допомога багатодітним та малозабезпеченим сім'ям, яким постійно надається соціальна допомога і духовна опіка, підтримка та допомога літнім самотнім людям. Активно ведеться робота з неблагополучними сім'ями (людьми з наркотичною та алкогольною залежністю) [10].

Важливим напрямом у соціальній роботі УПЦ є також робота у пенітенціарній системі та Збройних Силах. Духовенство не стоїть осторонь врегулювання проблем, породжених дією стихійних природних факторів. Так, конфесії організували масштабну кампанію із закупівлі та розподілу гуманітарної допомоги серед населення, яке постраждало влітку 2008 р. від повені у Західній Україні. Підтримка надавалася продуктами харчування, медикаментами, одягом, постільними комплектами тощо. Особливих зусиль на цій ниві доклали представники УПЦ (КП), УПЦ (МП) [11, 7–6].

Ведеться активна робота з дітьми: священниками й сестринством місії, утвореної при УПЦ (МП), проводяться освітні зустрічі з викладанням основ християнської етики й Закону Божого. Стараннями Місії організовується медичне обстеження та лікування дітей, здійснюється закупівля медикаментів. Окрім цього, практикуються паломницькі подорожі до православних святинь України [12].

За останнє десятиріччя широко проводилася робота з молоддю. У 2005 р. була зареєстрована Всеукраїнська

молодіжна громадська організація “Православні скаути України”. За п’ять років її існування кількість членів зростає до 350 осіб у 6 регіонах України. Організацію заснував і опікає Синодальний відділ з добротинності. Протягом 2010 р. ним здійснено ряд проєктів і програм, направлених на надання допомоги тим, хто її потребує. Відділ, спільно з православними скаутами України, організував поздоровлення мешканців соціальних будинків м. Києва. Систематично відвідуються психоневрологічні лікарні, в’язниці, реабілітаційні центри для наркозалежних. Особливо варто відзначити відвідини Охматдиту ВІЧ-інфікованих дітей. Для дітей скаути проводять ігри, роздають призи [13]. Подібну роботу проводить і УПЦ (КП). Вже кілька років вона співпрацює з Всеукраїнським скаутським рухом (Пласт), який активно допомагає у розвитку і проведенні соціальної та громадської роботи [19].

Релігійні спільноти реалізують свої соціальні проєкти і програми, створюючи місії та братства. Відомими є Всеукраїнське братство святого апостола Андрія Первозванного (УПЦ КП); Братство преподобного Нестора Літописця (УПЦ МП). За даними Держкомнацрелігій, на 1.01.2008 р. в Україні діяли 333 місії та 74 братства. (Для порівняння: на 1.01.2007 р. – 326 та 80 відповідно; 2006 р. – 309 та 76; 2005 – 298 та 75) [2, 27].

Важливим допоміжним засобом організації соціальної роботи церквою без сприяння держави є видання друкованих засобів масової інформації, друкованих видань богословського і просвітницького характерів. Так, УПЦ (МП) станом на 2010 р. випускала 90 друкованих видань, з них: 66 газет, 24 журнали, 230 інтернет-видань. Крім традиційних єпархіальних видань (“Православна газета” – центральне видання, “Волинь православна”, “Голос православ’я”, “Дзвони Волині”, “Донбас православний”, “Летопись православ’я”), їй також належать різноманітні тематичні (“На варті” – для військових), молодіжні (“Віра і культура”), дитячі, а також видання в благочиннях та парафіях (“Вестник Евпаторийского благочиния”, “Православний благовіст Уманщини”). Переважно це місячники або двомісячники [14]. У них переважають матеріали катехізичного, морального змісту, новини, офіційні документи та пастирські послання. Рідше трапляються дописи на соціальну або політичну тематику.

УПЦ (КП) підпорядковано 20 видань, за її ж повідомленням. Із них належний рівень мають лише два центральні видання – газета “Голос православ’я” та журнал “Інформаційний бюлетень УПЦ КП”. У них переважають новини, офіційні та матеріали соціального змісту. Інформаційний бюлетень складається з офіційних повідомлень, інформації про діяльність Предстоятеля УПЦ КП та дайджесту статей інших видань. “Нетипову” газету видає Коломийська єпархія УПЦ КП – “Лоза виноградна”, в якій містяться матеріали щодо інших конфесій та статей православних і католицьких авторів [14, 29].

Небагато газет і журналів видає Українська Автокефальна Православна Церква. Із найдавніших – “Наша віра” (Київ) та “Успенська вежа” (Львів). Перша, яку редагує відомий громадський діяч Є. Сверстюк, належить

до найбільш інтелектуальних релігійних видань України. У ній багато культурологічних та соціальних матеріалів, новини з життя УАПЦ та інших Церков. Серед інших видань – тернопільська єпархіальна “Україна православна” та видання Золочівського деканату журнал “Галичина православна” [15, 30].

Таким чином, можемо з впевненістю сказати, що сьогодні православне духовенство стало невід’ємним чинником збалансованого буття українського суспільства. Українська держава, ставши незалежною, поставила УПЦ на нові рейки розвитку. Остання зайняла чільне місце у суспільстві завдяки багатокторній соціальній роботі. Налаштувавши реалізацію планів і проєктів, конфесія здобула помітне місце в соціумі. До того ж, завдяки взаємодії з людьми, відбувається процес укорінення в структуру українського суспільства і зростання авторитету серед населення. За останні десять років, в умовах суспільної трансформації і соціально-економічної кризи, соціальна активність церкви стала особливо актуальною та очікуваною з боку населення, яке перебуває у стані соціально-політичного, культурного і морального вибору.

1. Головащенко С. І. *Історія християнства: Курс лекцій*. – К., 1999.
2. *Церква і суспільство в Україні: Проблеми взаємовідносин* // Національна безпека і оборона. – 2000. – № 10.
3. *Церква в Українському суспільстві. Матеріали соціологічного дослідження / За ред. В.П. Перебенесюк*. – К., 2004.
4. *Соціальне служіння. Православ’я в Україні: Інтернет-видання УПЦ [Електронний ресурс]*. – Режим доступу: <http://orthodox.org.ua>.
5. *Релігійні організації в Україні станом на 1 січня 2002 р.* // Людина і світ. – 2001. – № 1.
6. *Виговський Л. Церква як фактор формування громадянського суспільства в Україні* // Наука. Релігія. Суспільство. – 2004. – № 2.
7. *Закон України “Про свободу совісті та релігійні організації” [Електронний ресурс]*. – Режим доступу: <http://zakoni.com.ua>.
8. *Адамович Н. Соціально значуща діяльність церкви і питання її правової підтримки* // Людина і світ. – 2002. – № 9.
9. *Звіт про діяльність Синодального відділу УПЦ у справах сім’ї [Електронний ресурс]*. – Режим доступу: <http://orthodox.org.ua>.
10. *Антошевський Т. Церква в українському суспільстві [Електронний ресурс]*. – Режим доступу: <http://www.risu.org.ua>.
11. *Здіорук С., Токман В. Соціальна діяльність церков та релігійних організацій в Україні* // Національна безпека і оборона. – 2009. – № 5.
12. *Звіт про діяльність Синодального інформаційно-просвітницького відділу УПЦ за 2009 р. [Електронний ресурс]*. – Режим доступу: <http://orthodox.org.ua>.
13. *Звіт про діяльність Синодального відділу УПЦ у справах молоді за 2010 р. [Електронний ресурс]* – Режим доступу: <http://orthodox.org.ua>.
14. *Звіт про діяльність Синодального інформаційно-просвітницького відділу УПЦ за 2009 р. [Електронний ресурс]*. – Режим доступу: <http://orthodox.org.ua>.
15. *Стародуб А. Православна періодика в Україні: тенденції розвитку* // Людина і світ. – 2001. – № 4.

